

[Proč nepublikovat v zahraničí: filosofie jako situační záležitost]

770929-1

(62) (6) (SSaŽ - Vysočany, 29. 9. 77 dopol.)

Na co se má v obtížných situacích filosof ve své pracovní a eventuelně publikační aktivitě orientovat? Tady je třeba rozlišit především pracovníka začínajícího, který ještě nemá jméno, a pracovníka staršího, který už alespoň v úzkých kruzích je znám. Těžší je situace mladého člověka, který nejprve musí nějak prorazit; řekl bych, že mu je proto snad i více dovoleno, např. přistoupit na určité (jistě ovšem ne všechny) kompromisy, publikovat v časopisech, do nichž by poněkud renomovaní filosofové nepřispěli, i kdyby měli zůstat bez publikačních možností, atp. Ale budu mluvit konkrétněji k otázce, která byla výslovně položena: proč se neobrátit na zahraniční časopisy a nepublikovat jinde, když to není možné doma? Otázka byla položena mně, a to právě proto, že je známo, že jsem vlastně nikdy neprojevil tendenci venku publikovat. Několik věcí venku sice vyšlo, ale buď úplně bez mého přičinění, anebo za velmi vlažné mé asistence. (Větší studie, kterou jsme napsali s Petrem Pokorným, vyšla v *KR* a paralelně ve Švýcarsku v pouhém překladu, jinak vše ostatní vyšlo nejprve u nás a bylo pak převzato a přeloženo v zahraničí.)

Vždycky jsem měl dojem, že filosofie se podstatně liší ode všech speciálních věd tím, že musí být nejen situačně, ale přímo společensky, kulturně a duchovně zakotvena v určitém národním a civilizačním společenství. Dokonce to - alespoň u mne a pro mne - jde tak daleko, že se potřebuji obracet k docela konkrétním osobám nebo skupinám osob, mám-li mít přehled po smysluplnosti toho, co říkám nebo píšu. Filosofie musí pracovat především s nepředmětnými komponentami či konotacemi; to však právě znamená obracet se mimo jiné do konkrétních situací a ke konkrétním osobám. (I když se to na takovéto adresné obracení nemůže redukovat.)

S tím však podstatně souvisí také nutnost se filosoficky vymezovat ke konkrétní společenské a politické situaci. Platon dělá chybu, když z toho na některých místech dělá jakousi morální a společenskou povinnost, tedy něco, co je filosofii uloženo zvenčí. Ve skutečnosti je to vnitřní podmínka filosofické pravdivosti a věrohodnosti. A jak má filosof, který žije v určité zemi, oslovovat konkrétní skupiny osob nebo společenství někde ve světě, když s nimi nemá užších ani trvalejších kontaktů? To, co filosof může psát pro zahraniční publikace, musí být nutně velmi

abstraktní, školské, akademické a společensky i politicky dost bezpohlavní. Zejména, když se nechce podbízet nějakým již etablovaným směrem a přizpůsobovat se nejpovrchnější módě a poptávce. Filosof je povinen jednak zasahovat do aktuálních, naléhavých, žhavých situací; ale je také povinen jít k jádru, k podstatě věcí, a ne se vézt s nějakým módním směrem. Odtud také nutnost navazovat na domácí tradice; ani nejlepší zahraniční filosofie nemůže být prostě přenesena do domácího prostředí, ale musí být vpracována do domácího kontextu právě tím, že ve svých postupech i v argumentaci navazuje na domácí tradice (jistěže ne na všechny, nýbrž na výběr). A proto nemůže dost dobře oslovovat, když je zaměřena do prostředí cizích a málo známých či vůbec neznámých. To spíš mohou jinde posoudit, hodí-li se jim či nehodí zatáhnout něco z výsledků našeho myšlení do kontextů, na něž jsme vůbec nemyslili.

Ale právě ve věci politické odpovědnosti je filosof nutně zakotven v určité národní, společenské a politické situaci. Ne tak, že by byl pouhým výrazem, indexem, produktem této situace; tím by nutně přestal být skutečným filosofem. Filosof si musí zjednat a pečlivě zachovávat potřebný odstup od situace, v níž je „doma“; ale tento odstup nemá sloužit k tomu, aby se na situaci učinil nezávislým, aby se k ní obrátil zády a vzdaloval se od ní, nýbrž právě naopak k tomu, aby se k ní dostal blíž, hlouběji, aby k ní mohl přistoupit mnohem účinnějším, otevřenějším a pronikavějším způsobem. Když získá tento odstup a přistupuje ke své situaci z odstupu, odhaluje něco, co už je mu nějak důvěrně blízké a vlastně známé, co se však teprve v této reflexi (bez níž filosofie není filosofii) nově otvírá a ukazuje v ostrém světle pravdy (v optimálním případě). A v tomto novém světle se mu jeví také politická složka jeho situovanosti. Tak by tomu nemohlo být, kdyby se obracel k relativně neznámým společenstvím v jiných zemích: nejenže by se dost neorientoval, aby oslovil ty, k nimž se obrací, přesvědčivě a věrohodně, ale ani by nemohl odhadnout, zda se mu to zdařilo, nebo nikoliv, neboť z největší míry by mu chyběla jakákoliv zkušenost s kontaktem s nimi, bez níž nelze poskytnout v otevřené a otvírající reflexi místo pravdě, aby svým světlem prosvětliła to, co tu už sice nějak jest, ale jen temně, tušeně, ne dost uvědoměle. Bez reflexe, již prozařuje sama pravda, se však situace nemůže vyjevit.